

НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ. КРУГЛІ СТОЛИ. КОЛОКВІУМИ

“УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ’Я: ОСОБЛИВОСТІ, ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ”.

Під такою назвою 20-21 жовтня 1992 року у м.Києві відбулась міжнародна наукова конференція. Організаторами її виступили Інститут філософії Національної Академії наук України, Українська асоціація релігієзнавців, УПЦ - Київський патріархат, кафедра філософії та релігієзнавства університету “Києво-Могилянська Академія”.

У роботі конференції взяли участь науковці та представники церков з Києва, Харкова, Львова, Сум, Тернополя, Житомира, Чернігова та ін. міст України.

Учасники конференції працювали у двох секціях - “Історія українського православ’я” і “Особливості українського православ’я, його нинішній стан”. На секційних, а також пленарних засіданнях цікаві та змістовні доповіді виголосили: митрополит Філарет (Денисенко) - “Характерні риси православного богослов’я в Україні”; А.Колодний - “Релігійні вияви духовності українця”; Є.Сверстюк - “Традиції українського православ’я”; Р.Морозюк - “Українське і російське християнство”, протоіерей Павло Кочкодан - “Устремління провідних діячів українського православ’я до здобуття церковної незалежності” Д.Степовик - “Обрядові та естетичні особливості українського православ’я”; А.Бурячок - “Українська мова в церковно-релігійному житті”; П.Яроцький - “Українське православ’я між Заходом і Сходом”; архієпископ Володимир (Романюк) - “Причини міжконфесійних конфліктів в Україні” та ін. Всього було виголошено 19 доповідей та 38 повідомлень, заслухано до 20 виступів науковців і богословів.

Учасниками конференції піднімались найрізноманітніші питання зародження, розвитку, формування обрядово-культових та богословських особливостей українського православ’я, ролі української культури у релігійно-церковному житті, а також розглядалися нинішні проблеми розвитку православ’я в Україні.

За наслідками роботи конференції був прийнятий підсумковий документ. Нижче подаємо його зміст.

З усвідомленням необхідності активного включення православних церков України в національно-творчий процес, акцентації

уваги широкої громадськості на складності процесу відродження національного православ'я, спроб перетворити православні церкви і процеси у православ'ї у деструктивний фактор державного будівництва, гальмо розвитку національної самосвідомості українців й була проведена названа наукова конференція. Організаторами її виступили Інститут філософії АН України, Українська православна церква — Київський патріархат, Національна асоціація українознавців, кафедра філософії і релігієзнавства університету “Киево-Могилянська Академія”. Учасники конференції на основі всебічного і глибокого обговорення проблеми сформулювали ряд висновків і пропозицій, а саме:

1. Кожний народ засвоює християнство як світову релігію за своїм національним розумінням. Це зумовлене не лише особливостями духовності етносу, його буття, а й можливостями самого християнства набирати конкретні національні вияви. Канонічні правила: “Говорити про діла Божі мовою кожного народу” (Діян.2,11) і “Єпископам кожного народу знати першого між ними” спричинили існування національних церков. Тому хоч за своєю догматичною сутністю православ'я і є єдиним, але за акцентацією у сприйнятті християнського віровчення, зовнішніми формами боговшанування, виявами релігійного життя воно є національним. Твердження провідних ієрархів Української православної церкви — Московський патріархат про неспівпадання кордонів православ'я з державними кордонами звучать явно в унісон із міркуваннями тих кіл із закордону, які на ідеях панславізму прагнуть знову відродити імперію, виключаючи церкву із національно-творчого процесу в нових самостійних державах.

2. Протягом двох з половиною століть після введення християнства церковне життя в Україні розвивалося головним чином навколо свого Київського центру. Це був період Київського християнства, який заклав основи української національної церковності і християнської духовності українського народу, період його по суті автокефального і соборного буття. Три століття православна церква України перебувала в умовах литовсько-польської державності, зберігаючи при цьому національно-культурну, релігійну ідентичність українського народу, підтримуючи його в боротьбі проти денаціоналізації і цілковитого виродження, дотримуючись традиційного візантійського обряду. Цей період завершується Берестейською унією 1596 р., яка на століття внесла конфесійний розбрат серед українців. З відновленням своєї ієрархії в 20-х роках XVII ст. Українська православна церква в складних умовах політичної і релігійної ситуації в Україні і довкола неї реформується, відновлює свою соборність і соборноправність.

Поглинута з порушенням канонічних правил в 1686 році Московською патріархією Українська церква майже до середини

XVIII ст. ще збагачувала кадрами ієрархів і богословським науковим потенціалом свою повелительську. Водночас вона поступово і неухильно під тиском Москви втрачає свою інституалізаційну самостійність, традиційну соборність, властиву їй українськість і самобутність, натомість уніфікується і оросіянюється, стає дієвим засобом денационалізації українців. В умовах тоталітаризму і ворожої щодо релігії системи партійно-державного адміністрування Православна церква в Україні зазнає великих втрат. Її становище в державі і суспільстві визначалося статусом неюрідичної особи.

В незалежній Україні започаткувався новий період Української православної церкви, напластований тягарем давних і нових проблем. Українське православ'я стало на шлях відновлення своєї автокефальності, українськості, соборності, втраченої в XVII ст., повернення до джерел Київського християнства.

3. В період фактично автономного щодо Константинополя функціонування Київського митрополії (XI-XVII ст.) в Україні було вироблене власне розуміння православ'я. Воно виявилось, зокрема, у своєрідному національному осмисленні християнської догматики і культу, організації церковного життя, створенні своєї системи обрядів, молитв і проповідей. Українське православ'я виокремлюють серед інших форм національного православ'я такі його риси, як софійність, євангелістськість, демократизм, соборноправність, побутовість, відкритість до Заходу і Сходу. Догматична і обрядова система українського православ'я сформувалася переважно в XVI-XVII ст.ст. і викладена в Катехизисах 1595 і 1627 рр. Ст. та Лавр. Зизаніїв, а також в Катехизисі і Требнику Петра Могили. Саме тому відродження Українського православ'я — це не просто оголошення автокефалії, зміна назви церкви чи впровадження нею в богослужбовий вжиток української мови, а деоросіянення його, осмислене повернення до тих національно визначених віросповідних і обрядових форм, організаційних структур, які склалися ще в XI-XVII ст.ст. і були відкинута або перекинуті після ліквідації автономії Київської митрополії.

4. Конфлікт серед православних в Україні має не стільки внутрішній, скільки міжнародний аспект. Московський патріархат, окреслюючи свою "канонічну територію" і прагнучи зберегти за собою особливу роль в православному світі, блокує тим процес національного відродження в православному середовищі України, активно синхронізуючи при цьому свої дії із зовнішньополітичною лінією Росії. Враховуючи неканонічність, з одного боку, поглинення Московським патріархатом у 1686 р. Київської митрополії, а з другого, — процесу можливого одержання Українською церквою автокефалії від своєї дочки — Російської церкви, автокефальність якої в XV-XVI ст.ст. утверджувалася явно неканонічним шляхом, вважаємо, що Українське православ'я може одержати свою авто-

кефалію (і це буде цілком канонічно) лише з рук своєї матері — Константинопольської Церкви, яка вже дарувала її Українській церкві своїм “Патріаршим і синодально-канонічним томосом” в 1924 році, визнавши водночас неканонічним прилучення Київської митрополії до Московської церкви.

5. В Україні назву Українська православна церква може носити лише одне церковне утворення. Інші помісні церкви, як це визначено історією міжцерковних відносин, можуть мати на території України свої подвір'я, монастирі тощо. Висловлювалася думка про можливість існування в Україні їх екзархатів. Оскільки лише Київський Патріархат орієнтується на українізацію своєї літургійної практики, повернення втрачених особливостей Українського православ'я, прагне активно включитися в процес національного духовного відродження, то порушуємо перед Кабінетом міністрів України питання про збереження назви “Українська православна церква” лише за ним. Вважаємо, що святині Українського православ'я — Києво-Печерська і Почаївська Лаври, Софійський собор — мають бути передані церкві, яка включиться в процес національно-культурного творення і ставитиметься до них як культурних здобутків українства.

6. Учасники конференції стурбовані загостренням міжконфесійних конфліктів в західних областях України і вважають однією з причин їх невиважену політику адміністрації цього регіону щодо долі православних громад, однобічну орієнтацію політичних партій і організацій краю на греко-католицьку церкву, як єдиного виразника української духовності. Православ'я і греко-католицизм — дві конфесії, які тісно пов'язані єдиною долею українського народу. Вони можуть і повинні знайти шляхи для примирення і толерантних відносин на основі того, що їх об'єднує - Східний обряд і відбудова соборної України. Вважаємо, що проблеми міжконфесійних відносин можна вирішити найближчим часом шляхом проведення зустрічей ієрархів двох церков - УГКЦ і УПЦ-КП, організацію яких могла б взяти на себе Рада у справах релігії при Кабінеті міністрів України.

7. Українська православна церква — Київський патріархат ще не зайняла належного їй місця в процесі національного духовного відродження українського народу. Причиною цього зокрема, є наявна неоднотайність у вищому ешелоні її керівництва, майже постійна відсутність в Україні її глави - патріарха Мстислава, невідповідність до цього кліру УПЦ Київського патріархату. Відсутні також помітні зрушення в процесі українізації церковного життя: повільно відбувається перехід богослужіння і проповідництва на українську мову, впровадження в церковний ужиток української національної символіки, національного оздоблення, не організовано видання українською мовою релігійної літератури

як для богослужбового вжитку, навчального процесу, так і для масового читача.

8. Враховуючи нинішній незадовільний стан розвитку в Україні православного богослов'я, складні проблеми в організації духовної освіти, нестачу релігійної літератури, конференція порушує перед Президією АН України і Київським Патріархатом питання про створення окремого наукового підрозділу з проблем Українського православ'я, передбачивши зокрема орієнтацію його на дослідження історії і сучасного стану українського православ'я; вивчення і введення в духовне життя України здобутків національної богословської думки; підготовку і видання українською мовою літератури з історії православ'я, книг видатних діячів церкви, богослужбової літератури, популярних книг для віруючих, навчальної літератури для духовних навчальних закладів тощо; вивчення особливостей літургійної практики часів автономного існування Київської митрополії і вироблення відповідних рекомендацій; надання практичної допомоги духовним навчальним закладам православних конфесій з методики організації навчального процесу з орієнтацією на національні особливості; вивчення внутрішньоправославних процесів, що породжують конфліктні ситуації і визначення шляхів українського екуменізму. Виникла нагальна потреба сформувати УПЦ КП, УГКЦ, українським протестантським церквам міжконфесійну комісію з перекладу релігійної літератури на українську мову, розглянувши при цьому окремо питання канонічного видання українською мовою Біблії.

9. Науковці-учасники конференції зголосилися надати духовним семінаріям УПЦ-КП допомогу в читанні лекцій з історії України, історії української культури, історії релігійної думки в Україні, лекцій з актуальних проблем українського національного відродження і розбудови незалежної держави, поповненні їх бібліотек літературою з українознавства.

10. Християнські принципи всепрощення і людинолюбства можуть слугувати основою відновлення миру і злагоди в керівництві УПЦ-КП, чого чекають всі учасники конференції, прихильники Київського патріархату. Враховуючи чинність в Українському Православ'ї принципу соборноправності, в нормалізації церковного життя Київського патріархату мають сказати своє вагоме слово Братство ім. Андрія Первозванного, Києво-Могилянське Братство, православні сестринства, інші об'єднання православних мирян. Учасники конференції засудили інспіровані Московським патріархатом і підтримані деякими газетами в Україні спроби дискредитації ієрархів УАПЦ, а опісля УПЦ КП — патріарха Мстислава, митрополитів Філарета і Антонія, інших діячів церкви і Братства й розглядають це як намір внести розкол в керівництво

еркви, обезгливити її в складний період становлення і привести відтак Українське Православ'я до повної кризи.

11. Учасники конференції впевнені, що міжцерковне порозуміння можливе лише на ґрунті щирого і дієвого українського екуменізму. Екуменізм можна плідно розвивати через періодично скликувані Всеукраїнські екуменічні конгреси, постійно діючу Конференцію українських єпископів, утворення християнськими церквами України на паритетних началах постійно діючої структури з екуменічних контактів і міжцерковної співпраці.

Підтримуємо пропозицію Президента України про проведення екуменічного конгресу всіх християнських церков України, на якому буде розглянуте питання про долю і майбутнє Української Церкви.

Учасники конференції звертаються до всіх релігійних організацій України досягати взаємопорозуміння для співпраці в гуманітарній та благодійних сферах, по захисту здоров'я людей, збереженню та відновленню природи, пам'ятників історії і культури, національних святинь, в миротворчій діяльності. Ми переконані в тому, що вільний національно-культурний розвиток всіх народів України неможливий без активної участі віруючих і духівництва.

Матеріал підготував *О.САГАН*.

“ПРОТЕСТАНТИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ”

Так називався міжнародний колоквиум, який відбувся у Києві 13-14 квітня 1994 р. В його роботі взяли участь науковці, викладачі вузів і релігійні діячі. У численних доповідях та повідомленнях було порушено багато цікавих питань з історії та сучасної діяльності протестантських церков України - ЄХБ, ХВЄ, АСД та ін.

Відкрив колоквиум Колодний А.М. - заступник директора - керівник Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України. Він відзначив місце і роль протестантизму в українському соціокультурному контексті, показав, яку увагу йому приділяли визначні діячі української культури Михайло Драгоманов, Леся Українка, Михайло Грушевський та ін. Яроцький П.Л. (Інститут філософії), Кралюк П.М. (Волинський університет) у своїх доповідях висвітлили початковий етап протестантського руху в Україні від часу проникнення перших ідей Реформації, прослідкували місце протестантизму в процесі етнорозвитку української нації.